

zodva aránylag keskeny, hosszúkás alakú. ÉNy-i oldalán sánc fut végig, amely a K-i oldalon lekanyarodik a fentebb ismertett belső vár sánca alá. A sánc magassága a legmagasabb részen 2 m körüli, külső árok csak a K-i oldalon van. A K-i oldalon egy nagy gödör mélyed a sánca alá. E középső várrész hossza 190, legnagyobb szélessége 55 m.

A harmadik, legnagyobb várrész É-ra, ÉNy-ra csatlakozik az előzőhöz. Dél és DK felől külön védvonala nincs, itt a középső várrész hosszú sánca zárja le, Ny felől pedig az erősen hullámzó vonalú, természetes hegyperem határolja. É-i és K-i oldalát azonban a fennsík felől hosszan elnyúló sánc védi. A sánc magassága a belső oldalon 1–1,5 m, a külső oldalon 2–2,5 m, kívül széles árok kíséri. A sánc az ÉNy-i oldalon fokozatosan átmegy mesterségesen levágott perembe, majd a meredek hegyoldal fölé érve megszűnik. E külső várrész hossza 260, legnagyobb szélessége 185 m.

A várrészek alapterületét a sáncok és hegyperemek által behatárolt részek jelentik, a középső nagy völgy és a sáncok külső árka nélkül. A legbelső várrész 1,07, a középső várrész 0,81, a külső nagy várrész 2,44 ha, a lakható terület összesen 4,32 ha. (Az illusztrációt lásd a 253. oldalon!)

NOVÁKI GYULA – TEREI GYÖRGY

224. Pálfa határa

(Tolna megye) Á, Kö

2002. április 4-én célzott terepbejárást végeztünk Tolna megye több pontján, elsősorban szóbeli információk révén ismert, elpusztult középkori templomhelyek azonosítása céljából.

Bika-rét: A közvetlenül a Sió Ny-i partján fekvő ÉNy–DK irányú dombhát D-i végére jelölt lelőhelyen nem találtunk leletanyagot a helyenként bokán felül érő sűrű búzavetésben. Azonban innen ÉNy-ra, a Sió kis kanyarjának szögletében fekvő kisebb kiemelkedésen, és tőle D-re kb. 300 m hosszan elszórtan kevés, főleg Árpád-kori kerámiát figyeltünk meg. A lelőhely az Ódor János Gábor által a Sió partján korábban azonosított, Simontornya és Pálfa közigazgatási határa által kettévágott Árpád-kori település D-i részével azonos; leleteket nem gyűjtöttünk, a lelőhely kiterjedését az itt igen sűrű és magas búza miatt nem állapíthattuk meg.

Téglás-dűlő: A község É-i házsorától kb. 1,5 km-re ÉNy-ra, a Simontornyára vezető földesút K-i oldalán, az ÉNy–DK irányú dombvonulat legmagasabb kiemelkedésén megtaláltuk az általunk az apori ágostonos kanonok-rendi prépostság helyével azonosított középkori templomhelyet. A dombtetőn létesített háromszögletes pont a rendkívüli módon szétszántott templomépület D-i részére épült. A mélyszántás következtében téglás-köves-habarcsos törmelékes sávként kirajzolódott a templom alaprajzának egy részlete is. A templomhelytől D-re további törmelék-csoportosulásokat figyeltünk

meg, feltehetően a kolostorépület maradványaként. Embercsontokat főleg a templom körül, annak K-i és D-i oldalán figyeltünk meg. Az épület a késő középkori falu ÉÉK-i részén feküdt, kerámia D felé nagyjából a 100 m-es szintvonal pereméig gyűjthető, kb. 500 m hosszan. A lelőhelytől K-re feltehetően kiszáradt patakmeder húzódik, ennek mentén, íves alakban kb. 300 m hosszan igen elszórtan szürke foltokból jellegzetes Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk.¹²

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

225. Pápa, 83-as elkerülő út

(Veszprém megye) Ú

2002. június 11-én lejárta az előzetesen 30–60 cm mélységig lehumuszolt munkaterületet, a nagyacsádi úttól a Sárvár felé vezető útelágazásnál lévő körforgalmi csomópontig.

A területen sem Börölli pusztánál (MRT 4. k. 61/22 lh.), sem máshol semmiféle régészeti jelenséget vagy leletanyagot nem találtunk. A lehumuszolt terület egy részén kavicsos, máshol sárga agyagos, vagy sötétbarna kiszáradt iszapos-mocsaras altalaj jelentkezett. A Tapolca-pataktól kissé É-ra, az épülő úttól K-re lévő malom magasságában, a munkaterület K-i szélén egy újkori (18–19. századi) határkövet találtam, N 69 jelzéssel, a pápai Esterházy Károly Kastélymúzeumba szállítottam.

RAINER PÁL

226. Petőfiszállás, Galambos-éri csatorna

(Bács-Kiskun megye) Á

Az M5 autópálya 232. lelőhelyén befejeztük az 1999-ben elkezdett feltárást. A vizenyős területen az ásatás elvégzését a csatorna kiszáradása tette lehetővé. A feltárást során az Árpád-kori település állattartó részének újabb részlete, karámok, kerítőárkok, valamint gödrök kerültek felszínre. A feltárt objektumokból gyér leletanyag (edénytöredékek, állatcsontok) került elő.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

227. Petrivente, Újkúti-dűlő

(Zala megye) U, R

A Dunántúl újkőkori kutatásának egyik legfontosabb lelőhelyén (78. sz.), melyet a tervezett M7-es autópálya nyomvonala szel át K–Ny-i irányban, 2002. április 15. és október 4. között végeztük a feltárást.

Ebben az évben a dombtetőtől Ny-ra eső szakaszt vizsgáltuk át. Itt az objektumok már ritkábban jelentkeztek és a terület Ny-i végénél egy belső, vizenyős medernél meg is szűntek, de a nyugatabbra emelkedő újabb

12 K. NÉMETH A. – ÓDOR J. G.: Apor és Töl. Hol feküdték Tolna megye középkori ágostonos kanonok-kolostorai? KÚT II/2 (2003) 28–42.

doblejtőn néhány dunántúli vonaldíszes kultúra objektumot még találtunk. Az ez évi feltárás legfontosabb eredménye az, hogy sikerült tisztázni a Sopot kultúrába tartozó erődítés árkaiknak Ny-i vonulatát. A kettős árokrendszer tovább húzódott K-ről Ny-i irányba és a DNy-i részen, ahol egy újabb kaput találtunk, még egy kisebb árokkal erősítették meg ezt a szakaszt. Az erődítés Ny-i vége valamivel enyhébb ívvel folytatódik É felé, mint a DK-i. Az árkok mintegy 460 m átmérőjű területet fognak körül. Az árkok külső és belső részén is kerültek elő objektumok, ezek legnagyobb része a dunántúli vonaldíszes kultúra keszthelyi csoportjába, a Sopot kultúrába tartozik, de az ásatási terület Ny-i végénél egy kisebb csoportban több kemence és gödör a rézkori Furchenstich kerámia kultúrájának időszakát képviseli. Az ezekből előkerült leletekből a jellegzetes kerámián kívül két pintadéra méltó említésre. A teljesen feltárt terület nagysága 40 000 m², az objektumok száma pedig 1474.

Konzulens: dr. Kalicz Nándor. Munkatársak: Fekete Csanád, Kreiter Attila és Kreiter Eszter.

HORVÁTH LÁSZLÓ

228. Pécs, Püspökvár, Északi kert

(Baranya megye) Kő

2002. október 15. és november 11. között régészeti megfigyelést végeztünk a román kori torony szigetelési munkáit kísérve. A torony É-i és Ny-i fala mentén egy a mai visszatöltés szintjétől számítva 3,5 illetve 1,5 m mély árkot ástak ki.

Először a feltárt és visszatöltött földréteget bontották ki. A visszatöltés rétegei alatt egy bolygatatlan agyagréteg kezdődött mind az É-i, mind a Ny-i oldalon. A Ny-i oldalon a visszatöltés kiásása után szépen kirajzolódott a bolygatatlan talajig leásott egykori kutatóárkok aljának a szintje.

A bolygatatlan agyagrétegekbe – egy 40–50 cm széles padka meghagyásával – egy 70 cm széles árkot mélyítettek a falak mentén. A lenyesett felszín mindenütt tiszta agyagréteget mutatott, kivéve az É-i oldalon. Itt a Ny-i saroktól 250 cm távolságra, egy a fallal párhuzamos hossz tengelyű 160×100 cm tengelyméretű, az É-i oldalán ívelt szegélyű, a D-i oldalán a fal által határolt, laza humuszos töltés foltja jelentkezett. Az árok mélyítése során ezen a helyen cserép- és téglatöredékek kerültek elő. Az árok mélyítésekor a laza töltésnél az árok vonalát kidúcolták.

A gödörben lévő töltés kiszedésével újabb cseréptöredékek, kevés téglatörmelék, állatcsont került elő, és egy mázatlan kályhacsempe töredéke is.

G. SÁNDOR MÁRIA – GERŐ GYÖZŐ

229. Pécs, Vasas, Kopasz Óvár

(Baranya megye) B?, V?

2002. április 2-án Dénes József a Kopasz Óvár-hegyet járta be, Böszörményi Krisztina (Duna-Dráva Nemzeti

Park) és Havas László geológus (Környezetvédelmi Minisztérium) társaságában. Dénes megállapította, hogy a hegyen többrészes őskori földvár sáncai vannak. A lelőhely nevét a Baranya megye földrajzi nevei c. könyv említi (I. 777, 134/2643).

A földvárat június 19-én Virágos Gáborral (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Iroda) jártam be. Ennek alapján terveztem meg a felmérését, amelyre augusztusban került sor, kétnapi terepmunkával, feleségem és Virágos Gábor segítségével.

A Kopasz Óvár nevű hegy a Pécs város határának ÉK-i szélén lévő Vasas nevű település É-i végétől Ny-ra, kb. 500 m-re emelkedik. A Vasastól Ny-ra eső nagy, többnyire erdős fennsík É-i végében ÉNy-ra kiugró széles hegytetőt képez. ÉK, É és Ny felől meredek hegyoldal övezi, D és DK irányban azonban a közel azonos magasságban elterülő fennsíkkal függ össze. Ennek megfelelően a sáncok elsősorban a fennsík felőli támadás ellen épültek.

A földvár kétrészes. A hegy ÉK-i végén van a belső vár. DK felől nagy ívben, félkör alakban sánc fogja át, ennek folytatásában az ÉNy-i és É-i oldalon csak a hegytető természetes pereme jelzi a belső vár szélét. A sánc külső magassága 1–2 m, külső ároknak csak gyenge nyoma van néhol. Belső magassága 1 m körüli, de az É-i oldalig lejtő végének magassága 2 m.

A külső vár sánca DK felé, a belső várnál jóval nagyobb területet fog át. Külső árok nincs, a sánc külső magassága 2 m körüli, belső magassága ennél kevesebb. Ez a külső sánc a DNy-i oldalon, a hegy vége felé terasz alakjában, egyre elmosódottabbá válik, 20–30 m hosszan csak sejteni lehet a vonalát. Az ÉNy-i oldalon teraszszerűen látható ismét, amely röviden átkanyarodik az É-i oldalra. A DNy-i oldalon egy helyen kb. 12 m hosszan megszakad a sánc, itt egy bemélyedés esetleg az őskori kapu maradványa.

Az egész területet erdő fedi, vastag avarral, helyenként sűrű aljnövényzettel, de elég jól áttekinthető. A belső vár hossza 85, szélessége 65. A teljes földvár hossza 218, szélessége 120 m, területe 1,77 ha.

A belső vár ÉNy-i végében ellaposodó területen elektromos távvezeték magas vasoszlopa áll, két beton-aljazaton. A belső és a külső sáncon egy-egy mérési kő van. Bolygatásnak nincs nyoma. Néhány apró, jellegetlen őskori cserepet találtunk. Legvalószínűbb, hogy a földvár késő bronzkori, vagy kora vaskori. (Az illusztrációt lásd a 256. oldalon!)

NOVÁKI GYULA

230. Polgár, Bosnyákdomb

(Hajdú-Bihar megye) U

A Bosnyákdomb Polgár városától DNy-ra mintegy 5 km-re található az egykori Király-ér partján. A lelőhely az ÉNy-DK-i irányú, a partszakaszon hosszan elnyúló horizontális településből, illetve a Ny-i részén emelkedő kisebb dombból áll. Kiterjedése a felszíni leletek alap-